

DIỄN ĐÀN VÀ KHUYẾN NGHỊ

VẤN ĐỀ CHÚ THÍCH TRONG SÁCH NGŨ VĂN 11

TRẦN THANH TUẤN

(Trà Vinh)

Chú thích là một công việc cực kì quan trọng giúp cho việc đọc hiểu văn bản của học sinh. Chú thích có thể ví như "*chiếc cầu nối ngôn ngữ*" giúp học sinh có thể lĩnh hội nghĩa của những từ ngữ, từ một cách thuận lợi nhất, tạo tiền đề để học sinh liên hệ nghĩa với những từ còn lại trong câu, từ đó hình thành nghĩa của cả câu một cách hoàn chỉnh. Tuy nhiên công việc quan trọng này lại chưa được quan tâm một cách đúng mực trong một số bài ở sách giáo khoa (SGK) *Ngữ văn 11* (Nâng cao và chuẩn).

1. Chú thích trong *Ngữ văn 11* nâng cao

- Chú thích trong bài *Xin lập khoa luật* – Nguyễn Trường Tộ

(1) *Gia Long: niên hiệu vua Nguyễn Ánh những năm 1802 – 1819.*

Ta không diễn đạt là vua Nguyễn Ánh, vua Nguyễn Huệ (vì Nguyễn Ánh, Nguyễn Huệ là tên tục, không phải niên hiệu⁽¹⁾) mà thường nói vua Gia Long, vua Quang Trung

- Chú thích trong bài *Xuất dương lưu biệt* – Phan Bội Châu

(1): *Hiền thánh: tức thánh hiền*

SGK chú thích như thế rõ ràng học sinh cũng chẳng nắm bắt được gì hơn ngoài sự đổi vị trí theo kiểu phiên từ Hán Việt sang thuần Việt. Theo chúng tôi nội hàm của từ *hiền thánh* (賢 聖) khá rộng nên cần chú thích: *Đây là từ chỉ những bậc đức hạnh tài năng hơn người, thường chỉ những người có công sáng lập và phát triển Nho giáo như: Khổng Tử, Mạnh Tử.* Có hiểu như thế mới có thể lí giải được tại sao chữ Nho gọi là chữ *thánh hiền*, sách dạy chữ Nho như *Tứ thư* ngũ kinh gọi là sách *thánh hiền*.

- Chú thích trong bài *Thơ duyên*

(1) *Tiếng huyền: tiếng đàn. Ở đây, tác giả muốn nói tiếng nhạc của thiên nhiên tạo nên bởi sự hoà hợp giữa tiếng chim hót, tiếng gió thổi, tiếng lá reo, v.v.*

Theo chúng tôi nếu chú thích thì nên chú thích thêm một cách hiểu nữa: *Tiếng huyền là những âm thanh huyền diệu của thiên nhiên tạo vật.* Nếu như chỉ dừng lại ở một cách hiểu như trên thì tương đối áp đặt. Bởi lẽ xét về cú pháp của câu thơ và phong cách sử dụng từ ngữ của Xuân Diệu, chúng ta hoàn toàn có thể hiểu thêm theo cách thứ hai.

⁽¹⁾ Niên hiệu là danh xưng của vua chúa được công bố thời gian trị vì để mọi người có thể gọi thay cho tên húy

- Chú thích trong bài *Tràng Giang* – Huy Cận:

Soạn giả SGK đã đánh giá phong cách nghệ thuật của Huy Cận bằng nhận định sau: "*Huy Cận luôn khao khát và lắng nghe sự hòa điệu giữa hồn người với tạo vật, giữa cá thể với nhân quần*" [tr 48]. Từ "*nhân quần*" là từ không được dùng phổ biến hiện nay, chúng tôi thiết nghĩ cũng cần phải được đưa thêm nghĩa: Loài người, về mặt tập thể người cùng sống trên đời" (Hoàng Phê (chủ biên), *Từ điển tiếng Việt* - NXB Đà Nẵng-1992)

- Chú thích trong bài *Lai Tân* - Hồ Chí Minh

Nên có thêm chú thích cho bài *Lai Tân* của Hồ Chí Minh nhất là với từ "*thieu đặng*" (燒 燈): chỉ việc hút thuốc phiện, để học sinh có thể hiểu thêm về nhất vật "*huyền trưởng*" trong câu thơ thứ ba.

- Chú thích trong *Chữ người tử tù* – Nguyễn Tuân

Theo thứ tự là chú thích thứ (5): *Tâm điền: lòng dạ con người* nhưng trong SGK lại là chú thích thứ (2): *Tâm điền: lòng dạ con người*

Nên chú thích từ *Lạc khoản*: dòng chữ nhỏ ở góc dưới bức tranh, bức trướng, câu đối, bài minh ... ghi ngày tháng, tên người viết, vẽ

- Chú thích trong *Vĩnh biệt Cửu Trùng Đài* – Nguyễn Huy Tưởng

(1) *Dã tràng xe cát: (nghĩa ẩn dụ) việc làm tốn công ích.*

Thiết nghĩ chú thích như thế là thừa vì *Dã tràng xe cát* vốn là một thành ngữ (Theo *Từ điển giải thích thành ngữ tiếng Việt* – NXB GD, 1995), nên không cần phải đưa thêm nghĩa ẩn dụ làm gì.

2. Chú thích trong *Ngữ văn 11 chuẩn*

- Chú thích trong bài *Tương tư* - Nguyễn Bính

(3) *Cau liên phòng: loại cau rất thấp và có quả quanh năm*

Tác giả soạn SGK chú thích như thế chưa đủ, mới chỉ đưa ra được một nghĩa. Theo chúng tôi nên bổ sung thêm một nghĩa nữa: *Cau liên phòng còn có thể hiểu: Cau trồng thành nhiều hàng liên tiếp nhau.*

- Chú thích trong bài *Hạnh phúc một tang gia* – Vũ Trọng Phụng

(1) *Xuân nữ: một điệu nhạc cử hành trong đám tang*

Từ *cử hành* không thể là bỏ ngữ cho từ *điệu nhạc* (trong văn cảnh nêu trên) được. Có thể thay đổi cách diễn đạt như sau: *Xuân nữ: là một điệu nhạc thường được tấu lên trong đám tang.*

Những điều chúng tôi trình bày trên đây hoàn toàn xuất phát từ tấm lòng chân thành hướng ứng công cuộc đổi mới trong việc giảng dạy môn Ngữ văn ở nhà trường phổ thông, mà SGK là một công cụ quan trọng nhất trong việc định hướng sự đổi mới này. Chúng tôi hi vọng những điều chúng tôi thắc mắc sẽ được tập thể các tác giả biên soạn SGK lưu ý và có sự điều chỉnh cụ thể. Xin chân thành cảm ơn.

(Ban Biên tập nhận bài ngày 27-05-2008)